

Een discussie over de toekomst van dit genre (Operatie Muziektheater) is voor elke scheppende kunstenaar *eo ipso* een individuele toetsing en een bezinning op een algemene en persoonlijke toekomstverwachting. Nu de zuiver inhoudelijk kant ervan aan de beurt is concentreert de hoofdlijn zich rondom de onderwerpkeuze, die bij hem in al zijn muziekdramatische werken min of meer morele dilemma's omvat. Algemene cultuurkritiek, ook in maatschappelijke organisatievormen, moet hierbij steeds in die termen vertaald worden. Alle andere zaken, zoals welke muziekstijl gehanteerd wordt, de bezetting, de wijze van zingen, de libretto's, hoe de vormgeving van compositie en uitvoering is, zijn alle daaraan gerelateerd. Hij kan slechts constateren, soms met bloedend hart, dat de culturele keuzes in ons land in veel gevallen niet samenvielen en - vallen met zijn eigen gegroeide opvattingen over de rol die muziek en muziektheater zou moeten innemen.

Gepassioneerd zoeken naar het *nieuwe* in relatie tot schaalvergroting en globalisering, zoals in de oproep tot een essay over de toekomst van het muziektheater wil, is al een beperking die de organisatoren zich zelf opleggen en niet op de eerste plaats oplossing-gericht. Het riekt naar reclametaal. Bovendien is het '*nieuwe*' is helaas zo nieuw niet meer, eerder conformistisch, door-gedemocratiseerd en daardoor wel wat sleets geworden.

En dan het woord 'operatie'. In dit geval Operatie Muziektheater. Gewoonlijk is het 'een complex van handelingen tegen de achtergrond van een concreet doel', maar het kan het ook gelezen worden als een 'ingreep' om erger te voorkomen. Zal het een cosmetische of een structurele worden?

Raadzamer lijkt het te focussen op de ontstane onbehaaglijke en onoverzichtelijke situatie (crisis?) om die ten goede te laten keren. En wel zo, dat beleidsmakers er greep op kunnen krijgen. Maar ten goede... Wat is goed en voor wie? Vooronderstelde kwaliteiten van het gevraagde essay zijn misschien wel zelf een afspiegeling vormt van het probleem van het muziektheater zelf. 'Stimulerend, animerend, gepassioneerd of onverwacht'. Wie zo met de liefde omgaat kan alleen terecht bij animeermeisjes.

In plaats daarvan zou je scherpe analyse verwachten, een duidelijke plaatsbepaling en doelstelling. Van daaruit zou iets ontwikkeld kunnen worden dat voor deze en de toekomstige tijd in De Lage Landen hout snijdt. Iets daarvan heb ik al proberen neer te leggen in een commentaar op de vorige bijeenkomst (die voornamelijk ging over speel- en afzetmogelijkheden).

Nu in deze sessie de inhoud zelf ter sprake komt, is dit misschien wel de gelegenheid nog eens opnieuw de aannames en opstellingen te bezien.

Parallel debat

In een thans parallel lopend debat over 'De Oplossing van de Hedendaagse Muziek' worden openlijk en op en tussen de regels door noten gekraakt, die de ogen openen voor wat er wat er momenteel gaande is en en wat mogelijk ontbreekt.

Wat dat laatste betreft: in de eerste plaats historisch besef en achtergrond. Wie wil handelen (het nu) vanuit een goede voorkennis en in perspectief moet ver naar voren willen kijken en dus ook naar achteren. En verder dan de neus lang....? De inleider ((Edzard Mik) looft meteen al de 'kwaliteit' (...) van de hedendaagse muziek, dat die zo rijk en veelkleurig is. En ook het geloof (...) in de kunst elke keer weer bevochten (...) moet worden. En hij is blij (...) dat de heiligheid eraf is. 'De kunstenaar is eindelijk verlost van van de exclusieve en narcistische kwelling die daaraan inherent is. De ramen gaan open, tijd voor frisse lucht' (...). Micha Hamel, een alleskunnende dichter/dirigent/componist (ook opera) illustreert dat uitgebreid met een stuk van de gevierde componist Padding waarin het metafysische begin 'tragisch' (spijt of onvermogen?) antimetafysisch eindigt. Zijn eigen ironische 'operette' *Snow White* zou zo ook in dit verhaal passen. En de komende *Legende*, Wagemans' 'opera' in het Holland Festival zal misschien geen ander beeld uitdragen: Wagneriaanse muziek bij Prikkebeen. Hamel daagt intussen iedereen uit 'lichte en frisse muziek te maken zonder betekenis of emotionaliteit'.

Musicoloog Sander van Maas kijkt zoals de meeste Hollanders uitsluitend over zee en ziet in de Amerikaanse muziek van Ives-hebbelijkheden een anticipering op de typische Nederlandse componisten voor het deconstrueren van traditionele connotaties door opzettelijke fouten, verkeerde harmonieën, dooreen haspelen van genres vanaf de jaren zestig. Dat is zó vanzelfsprekend geworden dat in een bekende hedendaagse muziekmethode voor het voortgezet onderwijs (Muziek op Maat) de Nederlandse muziek vóór de jaren zestig helemaal niet meer bestaat, laat staan een historische verantwoording en een plaatsbepaling van kunst, kleinkunst en de puberaal gebleven popmuziek ('die heel goed inspeelt op het hier en nu').

Geen wonder als je bedenkt dat 'de kunst steeds meer over informatie dan betekenis lijkt te gaan' en Van Maas alleen wil luisteren 'naar de verhouding tot deze tijd waarin wij nu leven'.

Maar de individuele beeldende kunstenaars en de dichters, sinds lang sterkste vertegenwoordigers van de Nederlandse kunst en vaak ook uitgeweken over de grenzen zijn misschien onze redding. Zoals de beeldende kunstenaar en 'buitenstaander' (Jonas Staal). Hij wijst op het specifiek bovenzinnelijke van muziek boven andere

kunstvormen. Hij kijkt tenminste naar boven en daarmee automatisch naar beneden. Thans is dat geen item meer, althans volgens het establishment. Als individualist toch sociaal invoelend, laat hij de muziek ten dienste staan van politieke agenda's, commercie en ook de democratie (het bijeenbrengen van verschillende stromingen) om toch maar een bredere betekenis los te peuteren. Maar terug naar Operatie Muziektheater.

Opera en muziektheater

Is 'muziektheater' de vergaarbak van musical, kleinkunstmuziektheater en en muziekgeïllustreerd toneel of gedramatiseerd concert en ... opera? Is het het genivelleerde woord voor alles op het toneel (inclusief beeld) met drama en muziek? En wil de nu plotseling aan het debat toegevoegde organisatie 'Opera Europa', haar hoogwaardige eliteopera daar wel bij hebben? In elk geval wordt verondersteld dat Nederland zich heilzaam zou kunnen spiegelen aan de internationale ontwikkelingen. Dat geldt zeker voor Financiën, Verkeer & Waterstaat en Economische zaken, maar Cultureel? Daar valt geen geld te verdienen, slechts ziel. En daar zit nu net het kernprobleem. 'Ken uzelf' is bij ons in het bedijkte land een soort sluitpost. Men bestudere maar weer eens het culturele pakhuis met uitheemse specerijen van het komende Holland Festival. Goed voor de de trek en de consumptie. Het is haar opdracht, dat is bepaald. Ja, maar daar gaat het nu om, juist die opdracht! Het is die nationale soms snobistische trots te kunnen beschikken over culturele huurlingen uit de hele wereld. Niet alleen in festivals maar ook structureel. Heeft daarom bv het Noord Nederlands Ballet geen enkele Nederlandse naam meer in artistieke leiding en dansgroep? En om nog maar in die regio te blijven is daarom slechts 14% van de studenten aan het Gronings Prins Claus Conservatorium is Nederlands? En zou het elders in ons land anders liggen? Vertegenwoordigen zij ons?, maar hoe dan? Is de vaak gespeelde grootmoedigheid voor Cultuur niet eerder gebaseerd op een gebrek aan eigenwaarde of offervaardigheid?. Zo kan zomaar een discussie over muziektheater ontaarden in een algemene cultuurkritiek en dat is voor een kunstenaars van welke nationaliteit ook, vechten op het verkeerde terrein. De goede kunstenaars kunnen slechts signaleren en staan machteloos, collaboreren, zoals altijd en overal een beetje, gaan weg of vallen stil. Een ander punt is dit. Verklaarbaar is het zeker dat de artistieke keuze vanuit maatschappelijk gezichtspunt altijd horizontaal gericht zal zijn, maar vanuit de kunstenaar zelf is het pre-censuur als die dat niet als een opdracht ervaart. Verklaarbaar zijn de keuzes die de Kunst vooral in de tweede helft van de twintigste eeuw gedaan zijn. Ze heeft haar deconstructie te danken of te wijten aan zichzelf in een onafhankelijkheidsstreven dat alleen werd toegestaan in liberaal-democratische landen met als beloning de onverschilligheid van een gemakkelijke luxe. Gelijkopgaand met haar onafhankelijkheid, raakte ze haar oriëntatie en haar slijpstenen kwijt, ging onderling krakelen met allerlei -ismen. Ze heeft eerst haar burgerlijke voedingsbodem ontmanteld, toen haar maatschappelijke tegenstanders bestreden, het communisme en het fascisme, en is thans bezig het laatste bastions, het Christendom te slechten en de Klassieke Erfenis als curieuze anecdote af te doen. Ja, nu mogen we het even doen met 'wereldkunst', met mensen die hun wortels nog hebben, maar niet die van ons. Haar broodheren hebben zich gedistancieerd. Die zijn geen pleitbezorgers meer, die zijn voorwaardenschepers geworden zolang het duurt, strijken veel geld op met een vervagende echo van een oude opdracht tussen de oren. De kunst mag het nu zelf uitvechten in commissies, waarin ze zelf collaboreren. De kunstenaars staan verdwaasd en doelloos in de leegte - zeg het maar gewoon - soms allerlei onzin te verkondigen in potsierlijke attitudes..

Derde dimensie

Dat is dus 'de frisse en leuke muziek' van Hamel die naar eigen zeggen 'zonder betekenis en emotionaliteit moet zijn' of de lifestyleachtige 'verhouding met de tijd waarin wij leven' van Sander van Maas. Dat is dus waar het om gaat in dit post-postmodernistische tijdsgewricht. Het zal helaas niet lukken als het nergens over gaat, ook niet in het muziektheater, want - zoals gezegd- het zelfrespect en gevoel voor eigenwaarde ontbreekt en daarmee de mogelijkheid iets herkenbaar wezenlijks tot uitdrukking te brengen. Dit wetende zou je zeggen: laat men stukken gaan maken die dat laatste tonen in plaats van de puberale 'passie' die de vos preekt in stukken die het manco zelf al vertegenwoordigen. En laat men vooral naar boven en beneden kijken.in plaats van naar het mediamieke horizontale links en rechts. Diepte scheppen door derde dimensie.

Als de voorwaardeschepers dan ook nog eens ruim van te voren willen weten hoe dat in zijn werk gaat, en de kunst als het ware in de biechtstoel wordt gezet, is de vertrouwensbreuk met de kunstenaars compleet. Om toch iets in handen te hebben complimenteren ze elkaar met het 'gemiddeld hoge niveau' of praten ze elkaar wat aan en zijn ze trots op werelds hoogste bezettingsgraad van een muziekpakhuis en concertzaal (Het Concertgebouw) of zorgen voor een 'optimaal klimaat van uitwisseling van ideeën en gedachten'. En ze doen aan klantenbinding door een onzinnige lintjesregen van culturele prijzen voor hun karretje te spannen. Als je de modieuze prietpraat in de kunst terzijde schuift, blijft de vraag nog steeds onbeantwoord: waartoe? Gelukkig maar.

Of misschien toch zo: 'Ich kann alles, nur das nicht was ich muss' (Friedrich Hebbel).

IJkpunten.

In elk geval dient de componist zich te richten op:

- a. een bindende andere onderwerpskeuze buiten eigen kunstkring,
- b. gebaseerd op latente problemen en heilige huisjes in relaties en maatschappij, naar de aard verstrooiend of ernstig;
- c. zeggenschap over dienstbare en goede libretti;
- d. doelgericht, functioneel en adequaat inzetten van de muzikale middelen,
- e. een reële uitvoeringspraktijk;
- f. grondige bezinning op het vocale element.

Willem Stoppelenburg (1943) is componist van drie opgevoerde muziektheaterwerken (opera's) *1. Salto Mortale (Belcampo)* *2. Het Uitstel (Een Van Gogh-opera)* *3. Le Bel Indifférent (Cocteau)*.